

University of Groningen

Meertaligheid in Interactie-onderzoek

Koole, Tom

Published in:
Tijdschrift voor taalbeheersing

DOI:
[10.5117/TVT2022.1.003.KOOL](https://doi.org/10.5117/TVT2022.1.003.KOOL)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2022

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Koole, T. (2022). Meertaligheid in Interactie-onderzoek. *Tijdschrift voor taalbeheersing*, 44(1), 24-29.
<https://doi.org/10.5117/TVT2022.1.003.KOOL>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Meertaligheid in Interactie-onderzoek

Multilingualism in Interaction Research

Tom Koole

Rijksuniversiteit Groningen

Abstract

In the study of language-and-social-interaction we can distinguish 3 approaches to multilingualism. The first and most basic version is to make the language explicit in which the studied interaction phenomenon was found. The second is to do a comparative study of an interaction phenomenon in different languages. The third is to study data in which different languages are spoken. At this moment the third approach is the least frequent, with the exception of conversation analysis for second language acquisition (CA-for-SLA).

Keywords: conversation analysis; language and social interaction; multilingualism; comparative research; CA-for-SLA

In zijn openingszet van dit perspectiefnummer formuleert Jan ten Thije twee stellingen¹. Ik voel me niet in de positie om uitspraken te doen over de opleidingen moderne vreemde talen uit stelling 2, maar des te meer om in te gaan op stelling 1 “Meertaligheid moet voor Taalbeheersers het uitgangspunt zijn om hun kennis over taalgebruik te vergroten.” Vanuit het perspectief van het onderzoeksgebied taal en sociale interactie onderschrijf ik deze stelling helemaal, al betekent dat niet dat meertaligheid wat mij betreft het onderwerp moet worden van al dat onderzoek.

Meertaligheid als uitgangspunt moet op zijn minst betekenen dat je je als onderzoeker bewust toont van het feit dat het fenomeen dat je onderzoekt in de ene taal zich mogelijk niet op dezelfde manier voordoet in andere talen. In een nog niet zo ver verleden waren de conversatie-analytische

¹ Ik dank de redactie en een anonieme reviewer voor het kritisch commentaar op een eerdere versie.

papers die niet gingen over Engelstalige interactie de enige waarin werd gespecificeerd om welke taal het ging. Zoals in het verleden wel grappend werd gezegd dat generatieve syntactici de ‘universele grammatica van het Engels’ onderzochten, zo ook zijn in de conversatie-analyse een tijd lang vooral Amerikaans- en Brits-Engelse gesprekken onderzocht en zijn de resultaten van dat onderzoek gepresenteerd zonder een vermelding van de mogelijke beperking tot die talen. Het beroemde beurtwisselingsartikel van Sacks, Schegloff en Jefferson uit 1974 zegt niets over zo’n mogelijke beperking en zegt zelfs niets over de gebruikte data, behalve dan dat die alledaags en niet institutioneel waren. En waar je voor de *organisatie* van interactie zoals beurtwisseling nog kunt veronderstellen dat het taaloverstijgend is, dan kan dat toch zeker niet zomaar worden verondersteld voor *partikels* die immers onderdeel zijn van het vocabulair van een taal. Toch begint Heritage in 1984 zijn artikel over ‘oh’ met de zin: “This chapter reports some preliminary findings on the work accomplished by the particle ‘oh’ in natural conversation” zonder te vertellen dat die conversaties Engelstalig zijn en dat de analyse dus betrekking heeft op het Engelse ‘oh’. Dat is veranderd. Onder invloed van de internationale verspreiding van conversatie-analyse en de enorme toename de afgelopen 40 jaar van onderzoek op gesprekken in Europese en Aziatische talen zien we tegenwoordig ook van Engelstalige collega’s heel vaak de vermelding dat het onderzoek is uitgevoerd op bijvoorbeeld ‘Amerikaanse-Engelse data’.

Een tweede manier waarop meertaligheid uitgangspunt kan zijn van interactie-analytisch onderzoek is in een comparatief perspectief. Dit type onderzoek heeft een enorme *boost* gekregen door het werk dat 20 jaar lang onder leiding van Stephen Levinson is gedaan aan het Max Planck Instituut in Nijmegen over universaliteit en culturele variatie in interactiepraktijken. Daartoe vergelijken zij niet-Indo-Europese talen, die nog niet eerder voorwerp waren geweest van interactie-onderzoek, met de Indo-Europese talen waarop het meeste bestaande interactie-onderzoek is gebaseerd. Voorbeelden van dit onderzoek zijn de studies van Stivers et al. (2009) naar universalia en culturele variatie in beurtwisseling, het onderzoek van Dingemanse et al. (2013) naar de universaliteit van ‘huh?’ dat met een Ig Nobelprijs werd beloond, de studies van Dingemanse et al. (2015) naar de universele organisatie van herstelwerk en van Kendrick et al. (2020) naar de universele organisatie van handelingssequenties. Op basis van dit onderzoek heeft Levinson (2006) de these geformuleerd dat in tegenstelling tot de veronderstellingen van de Saussure ([1915] 1964) en na hem Chomsky (1965) dat de systematiek van taal te vinden is in de ‘langue’ respectievelijk de ‘competence’, er meer universalia zijn in de manieren waarop we taal

gebruiken in interactie dan in de grammatica van taal. Dit type onderzoek heeft navolging gekregen buiten het MPI zoals bijvoorbeeld in de bundel met comparatief werk van Sidnell (2009), het onderzoek van Seuren (2019) waarin het gebruik van het Nederlandse 'oh' wordt vergeleken met het bovengenoemde paper van Heritage en in een recente bundel waarin het gebruik van het partikel 'oke' in 13 talen wordt vergeleken (Betz et al. 2021).

Een derde manier waarop meertaligheid uitgangspunt kan zijn van interactie-analytisch onderzoek is door interactie te bestuderen die mogelijk of daadwerkelijk meertalig is. In Zuid-Afrika wordt al 20 jaar onderzoek gedaan naar de rol van taal- en cultuurverschillen in mondelinge gezondheidscommunicatie waar Engels en Afrikaans de voertalen zijn terwijl 77% van de bevolking een Afrikaanse taal als T₁ spreekt (bijv. Penn et al. 2016; Penn et al. 2017). Ook wordt inmiddels al weer zo'n 25 jaar, onder de noemer *CA-for-SLA*, veel onderzoek gedaan naar interactie in klassen waar een tweede taal wordt onderwezen. In deze klassen wordt bijvoorbeeld Engels onderwezen aan Spaanstalige immigranten in de VS (Hellermann 2008) of Turkse studenten in Ankara (Sert 2010), leren Duitstalige Zwitserse scholieren Frans (Mondada & Pekarek Doehler 2004) of Nederlandse ouderen Engels (van der Ploeg et al. 2022). In het *CA-for-SLA* onderzoek gaat het vaak niet alleen om de analyse van het onderwijzen en leren, maar ook om de interactionele strategieën die worden gebruikt om taalbarrières te overbruggen (Gardner & Wagner 2004) hetgeen regelmatig blijkt te leiden tot sterk vereenvoudigd taalgebruik van de kant van de docent (Mets & van den Hauwe 2003; Hornberger & Chick 2001) of tot docenten die de mogelijkheid negeren dat een probleem van een leerling is terug te voeren op een taalprobleem bij het lezen van de opgave (Koole 2012). Mensen met verschillende talen kunnen een gesprek voeren dat niet meertalig is.

Maar er bestaat een interessante situatie op het gebied van meertaligheid: we – en nu spreek ik als lid van de onderzoeksgemeenschap taal en sociale interactie – worden niet benaderd met vragen over meertaligheid. Wij werken veel samen met maatschappelijke organisaties zoals het onderwijs en de gezondheidszorg die ons benaderen met communicatievragen, maar ondanks het feit dat meertaligheid in het onderwijs en de gezondheidszorg een belangrijke rol speelt en voor communicatieproblemen kan zorgen, worden wij zelden benaderd met de vraag hoe om te gaan met meertaligheid en anderstalige leerlingen of patiënten. Als dit een onderwerp van onderzoek was, zoals in het eerder aangehaalde Koole (2012), dan was dat doordat wij dat als onderzoeksvraag hadden geformuleerd, maar niet doordat een externe partij hiermee was gekomen. Misschien ervaren de genoemde maatschappelijke organisaties meertaligheid niet als een onderwerp voor

communicatie-onderzoek of misschien hebben wij hen nog onvoldoende laten zien dat we ook met dat onderwerp uit de voeten kunnen.

Wat betekent het dus voor het onderzoek naar taal en sociale interactie om het eens te zijn met de stelling over meertaligheid als uitgangspunt? Zoals we als Nederlandstalige gemeenschap al deden is het belangrijk dat we als onderzoekers helder maken in welke taal onze data zijn. Dat stelt ons en anderen in staat om universele van taalspecifieke kenmerken te onderscheiden. Verschillende bijdragen aan de genoemde oke-bundel (Betz et al. 2021) zijn bijvoorbeeld zulke bijdragen waar het gebruik van oke in één taal wordt onderzocht. Vervolgens kan zo'n studie naar één taal onderwerp worden gemaakt van comparatief onderzoek waarin interactionele fenomenen vergeleken worden met andere talen, de tweede vorm die ik hierboven onderscheidde van een meertaligheidsoriëntatie in interactie-onderzoek. Andere bijdragen aan die oke-bundel zijn geschreven als zulke taalvergelijkende studies.

Als het gaat om onderzoek naar interactie in meertalige contexten moeten we constateren dat dit binnen de conversatie-analyse nogal afwezig is. Op het *CA-for-SLA* onderzoek na, wordt er weinig conversatie-analytisch onderzoek gedaan naar meertalige interactie. Meertaligheid is op dit moment vooral aan de orde op de manieren (i) en (ii) hierboven maar veel minder door onderzoek te doen in meertalige contexten. Dat hoeft natuurlijk ook niet, want het onderzoek dat wel wordt gedaan is ook heel zinvol. Maar als deze afwezigheid komt doordat onze samenwerkingspartners denken dat dit onderwerp niets is voor conversatie-analytici, dan kunnen we wellicht zelf de eerste stap zetten om dat beeld te corrigeren.

Literatuur

- Betz, E., Deppermann, A., Mondada, L. & Sorjonen, M.-L. (red.) (2021) *OKAY across languages. Toward a comparative approach to its use in talk-in-interaction*, Amsterdam: John Benjamins.
- Chomsky, N. (1965) *Aspects of the theory of syntax*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Dingemans, M., Torreira, F. & Enfield, N. J. (2013) Is “Huh?” a Universal Word? Conversational Infrastructure and the Convergent Evolution of Linguistic Items, *PlosOne* <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0078273>.
- Dingemans, M., Roberts, S.G., Baranova, J., Blythe, J., Drew, P., Floyd, S., Gisladdottir, R.S., Kendrick, K.H., Levinson, S.C., Manrique, E., Rossi, G., Enfield, N. J. (2015) Universal Principles in the Repair of Communication Problems, *PlosOne* <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0136100>.

- Gardner, R. & Wagner, J. (red.) *Second Language Conversations*, London/New York: Continuum.
- Hellermann, J. (2008) *Social Actions for Classroom Learning*, Clevedon: Multilingual Matters.
- Heritage, J. (1984) A change-of-state token and aspects of its sequential placement, in: J. Maxwell Atkinson & John Heritage (red.) *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis*, Cambridge: Cambridge University Press, 299-345.
- Hornberger, N.H. & Chick, K.J. (2001) Co-constructing school safetime: safetalk practices in Peruvian and South African classrooms, in: Monica Heller, Marilyn Martin-Jones (Eds.), *Voices of Authority. Education and Linguistics Difference*, Westport, Connecticut: Ablex, 31-55.
- Kendrick, K.H., Brown, P., Dingemans, M., Floyd, S., Gipper, S., Hayano, K., Hoey, E., Hoymann, G., Manrique, E., Rossi, R., Levinson, S.C. (2020) Sequence organization: A universal infrastructure for social action, *Journal of Pragmatics* 168, 119-138.
- Koole, T. (2012) The epistemics of student problems: Explaining mathematics in a multi-lingual class, *Journal of Pragmatics* 44, 1902-1916.
- Levinson, S.C. (2006) On the Human "Interaction Engine", in: N.J. Enfield & Stephen C. Levinson (red.) *Roots of Human Sociality*, Oxford, New York: Berg, 39-69.
- Mets, B. & van den Hauwe, J. (2003) Masked heterogeneity in a multilingual classroom, *Linguistics and Education* 14 (1), 51-68.
- Mondada, L. & Pekarek-Doehler, S. (2004) Second Language Acquisition as Situated Practice: Task Accomplishment in the French Second Language Classroom, *The Modern Language Journal*, 88 (iv), 501-518.
- Penn, C., Watermeyer, J. & Natrass, R. (2016) Managing language mismatches in emergency calls, *Journal of Health Psychology* <https://doi.org/10.1177/1359105316636497>.
- Penn, C., Koole, T. & Natrass, R. (2017) When seconds count: A study of communication variables in the opening segment of emergency calls, *International journal of health psychology*, 22(10), 1256-1264, <https://doi.org/10.1177/1359105316625357>.
- Ploeg, M. van der, Willemsen, A., Richter, L., Keijzer, M., & Koole, T. (2022) Requests for assistance in the third-age language classroom, *Classroom Discourse* (E-pub ahead of print).
- Sacks, H., Schegloff, E.A. & Jefferson, G. (1974) A Simplest Systematics for the Organization of Turn-taking for Conversation, *Language* 50 (4), 696-735.
- Saussure, F. de ([1915] 1964) *Course de Linguistique Générale*, Paris: Payot.
- Sert, O. (2010) A Proposal for a CA-Integrated English Language Teacher Education Program in Turkey, *The Asian EFL Journal Quarterly*, 12 (3), 62-97.
- Seuren, L.M. (2019) Oh (/o/) als ontvanger van informatie in sociale interactie, *Tijdschrift voor Taalbeheersing* 41 (2): 363-389.
- Sidnell, J. (red.) (2009), *Conversation Analysis: Comparative Perspectives*, Cambridge: Cambridge University Press.

Stivers, T., Enfield, N.J., Brown, P., Englert, C., Hayashi, M., Heinemann, T., Hoymann, G., Rossano, F., de Ruyter, J.P., Yoon, K.-E., & Levinson, S.C. (2009) Universals and cultural variation in turn-taking in conversation, *PNAS* 106 (26), 10587–10592.

Thije, J. D. (2022). Meertalig perspectief voor de Nederlandse taalbeheersing. *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 44(1), 3-23.

Over de auteur

Tom Koole is emeritus hoogleraar Taal en Sociale Interactie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij doet onderzoek naar de manieren waarop deelnemers aan gesprekken intersubjectiviteit (gedeeld begrip) tot stand brengen. Hij publiceerde over interactie in de klas, alarmgesprekken en interactie in de gezondheidszorg.